

בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב (רמב"ם)

המבזבז במצוה

פתחא דסוגיא

מהא דאמרינן אלו מתרמי ליה תלתא מצות יהיב ליה כוליה ביתיה, משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפילו שלישי ממונו, וזה תימה האידך נתנו דמים למצוה עוברת, וכתב הראב"ד ז"ל כרי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור, וכמו שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, וכן אמרו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש שהעוני כמיתה, ומכל מקום לא כמיתה ממש, אמר הרב שלא אמרו אלא במצות עשה בשב ואל תעשה אבל במצות לא תעשה אפילו כל ממונו (חידושי הרשב"א בבא קמא ט:).

ביאורא דתלמודא

התנאה לפניו במצות - שיכבד הספרים לאגדן יפה, ולהושיבן במקום נכבד, ולקום בפניהן וכל שכן בפני ספר תורה עצמה, וכמו כן חייב לכרכה במטפחת יפה, דזה אלי ואנוהו (תפארת ישראל אבות פ"ד). עשה לפניו סוכה נאה - על כן מצוה מן המובחר לעשות בתחילה, למאן דאפשר, ארבע מחיצות שלמות, ואז יקויים גם כן תשבו כעין תדורו (של"ה מסכת סוכה נר מצוה). ולולב נאה - וגבי רבן גמליאל אמרינן שלקח לולב באלף זוז, ואמרינן ללמדך כמה מצות חביבות עליהן (ראבי"ה ח"ב הלכות לולב). בדיו נאה - שיקח לשם חיובו המצוה דיו נאה הגם שיש לו דיו נאה מכבר - בקולמוס נאה - משום דהכתיבה עצמה נמי מצוה היא צריך לעשות באופן מהודר, אף על פי שאין ניכר ההידור אחר הכתיבה (שפת אמת). וכורכו בשיראינן נאין - כי בזה יש לו תפארת לפני קונו ובני אדם גם כן יפארוהו (מגן אבות לרשב"ץ אבות פ"ב). במצוה עד שלישי - אם נודמן לו לולב בכסף ולולב אחר מהודר בכסף וחצי, יש עליך להוסיף שלישי בדמיו ולהתנאות במצות בלולב נאה (רבינו חננאל). אילימא שלישי ביתו - משמע דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפחות והויא מצוה עוברת, ואפילו שלישי ביתו משמע דלא מחייב (תוספות). בהידור מצוה עד שלישי במצוה - עד כדי שלא יבוא לידי עוני ויצטרך לבריות כמו שאמרו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש (הראב"ד). אבל במצות לא תעשה אפילו כל ממונו (הרשב"א). שלישי מלגיו - וכגון אם הקטן נמכר בששה, יוסיף שני דינרי דהיינו שלישי מלגיו שלישי שבתוך הדמים ויקח את ההדור (רש"י). או שלישי מלבר - הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן נמכר בששה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה (רש"י). מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא - עד שלישי נותן ומוציא בעולם משלו ונוטל שכרו לעולם הבא, דשכר מצוות בהאי עולמא ליכא, אבל מכאן ואילך אינו מוציא משלו אלא משל הקדוש ברוך הוא, שהוא יזמין לו ריוח בעולם הזה (שיטה מקובצת).

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (שבת קלג:) בענין הידור מצוה:

דתניא זה אלי, ואנוהו, התנאה לפניו במצות. עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראינן נאין.

עוד אמרו חכמינו (בבא קמא ט.) בענין הידור מצוה עד כמה:

א"ר זירא אמר רב הונא במצוה עד שלישי. מאי שלישי אילימא שלישי ביתו, אלא מעתה, אי איתרמי ליה תלתא מצותא, ליתבי לכוליה ביתא, אלא אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שלישי במצוה. בעי רב אשי שלישי מלגיו או שלישי מלבר, תיקו. במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שלישי משלו, מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא.

עוד אמרו ז"ל (ילקוט שמעוני משלי רמז תתקל"ב):

ר' חנינא בשם רבנן דתמן מהו שלישי לדמים, היכי עביד לוקח אדם מצוה אחת ורואה מצוה אחרת יפה ממנה עד כמה מטריחין עליו עד שלישי, תנא ר' ישמעאל זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות.

אור תורה

עין ונקרת ית ויהי לי לישועה
זה אלי ואנוהו אלי אבי
וארמקנהו. (שמות כ"ב)

ולקחתם לכם ביום הראשון
פרי עץ הדר כפת תמרים
וענף עץ עבת וערבי נחל
ושמחתם לפני ה' אלהיכם
שבעת ימים. (ויקרא כ"ג)

האידינא אליבא דשמעתא

הידור מצוה בד' מינים

מדברי הרא"ש (ב"ק פ"א סימן ז) משמע דדוקא במצוה שנחלקו בגדר שיעורה ועשייתה יש לו להדר עד שליש, וז"ל: 'אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז, יוסיף שליש לקנות יפה ממנו'. ע"כ. אמנם בסוכה (פ"ג סימן י"ב) כתב, וז"ל: 'אם קנה לולב ונודמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפנו ביפה'. ע"כ. ולכאורה הדברים סותרים אהדדי.

ובים של שלמה (ב"ק פ"א סימן כ"ד) כתב דבסוכה הביא הרא"ש דברי הרי"ף, ובב"ק כתב דעת עצמו. אמנם בתוספות בסוגיין (ד"ה עד שליש) כתב שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו חכמים, ואחד גדול ממנו שליש יקנהו ומדבריו משמע דשליש הכוונה לשיעור גדלו ולא דווקא בממון. ולפי זה יתכן לומר דכל דין זה הוא רק גבי אתרוג, שעניינו הוא פרי עץ הדד, ולא בשאר דברים מטעם זה אלי ואנוהו.

ובמגן אברהם (או"ח סימן תרנ"ו סק"ה) דייק מתוך לשונו של רש"י, שחובת הידור מצווה עד שליש נאמרה רק במקרה שבו עוד לא רכש את החפץ שבו יקיים את המצווה, אך אם כבר קנה, פטור מלרכוש חפץ אחר יותר מהודר. וכן משמע מדברי הסמ"ג (עשין מ"ד). וכן כתב בשו"ע (או"ח סימן תרנ"ו ס"א) בדעת סתם. אך מדברי רש"י בסוגיין משמע שזהו הדין בשאר המצוות, וכן מבואר בירושלמי (פאה פ"א ה"א), וז"ל: 'דב חביבא בשם רבנין דמתל מהו שליש, לדמי. היך עבידא, לקח אדם מצווה וראה אחרת נאה הימינה עד מטריחין עליו, עד שליש'. ע"כ. וכן כתב בשו"ע (או"ח סימן תרנ"ו ס"א) בשם יש מי שאומר.

הידור מצוה בשאר המצוות

כתב הרמב"ם (הלכות איסורי מזבח פ"ז ה"י-יא) גבי הידור מצוה בקרבנות, וז"ל: 'הרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו'. ע"כ. עוד כתב שם גבי שאר המצוות, וז"ל: 'והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסתו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה'. ע"כ. וכן כתב בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ח ס"ח).

שליש מלגיו או שליש מלבר

בסוגיין נשארה שאלה זו בתיקו, וכתב הרא"ש בסוגיין שמכריעין לקולא. ובבית יוסף (או"ח סימן תרנ"ו) ביאר שהטעם הוא משום שהוא ספיקא דרבנן לקולא, וכן כתב בשו"ע שם. אמנם רוב הראשונים החמירו ופסקו מלבר, וכן משמע מהגר"א שם שצריך להחמיר כרוב הראשונים. ובענין האם יש להוסיף יותר משליש, הנה אמרו בסוגייתנו: 'במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא'. ע"כ. ופירש רש"י: 'עד שליש משלו, דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו, כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם, אבל מה שיוסיף יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו'. וכן כתבו הר"ח הרא"ש והר"ן. אמנם בנימוקי יוסף משמע שרק אם נתן לו ה' הרבה ממון, יכול להוסיף יתר על שליש.

עומקא דסוגיא

א. עיין בתוספות רבינו פרץ בסוגיין שביאר דלדעת רש"י צריך תמיד להוסיף שליש בהידור מצוה, וכתב שכיון שאין לדבר סוף, לכן אולא בשיטת התוספות שכתב שההידור הוא שליש יותר בשיעור גדלו של האתרוג. ועיין בים של שלמה (ב"ק פ"א סימן כ"ד) ובמגן אברהם (או"ח סימן תרנ"ו) שמי שדחוק אינו צריך להוסיף שליש, והביא את שיטת הנימוקי יוסף בסוגיין שסובר שגם מי שדחוק, מצוות הידור היא שיוסיף שליש.

ב. עיין בשבות יעקב (ה"א סימן ל"ז) שכתב שמי שלא מצא שמן זית לנרות חנוכה, והתקין נרות שעווה, ולבסוף לפני שהדליק הביאו לו שמן זית,

אבל מה שיוסיף יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו (רש"י)

מראי מקומות

- א. שבת קלג:
- ב. בבא קמא ט.
- ג. ליקוט שמעוני משלי רמז תקק"ב
- ד. ים של שלמה בבא קמא פ"א סימן כ"ד
- ה. מגן אברהם או"ח סימן תרנ"ו סק"ה
- ו. נימוקי יוסף בבא קמא ט:
- ז. שבות יעקב ה"א סימן ל"ז
- ח. שרית חכם צבי סימן מה
- ט. רא"ש ב"ק פ"א סימן ז
- י. רא"ש סוכה פ"ג סימן י"ב
- יא. בבא קמא ט: תורה עד שליש
- יב. סמ"ג עשין מ"ד
- יג. שרע או"ח סימן תרנ"ו ס"א
- יד. ירושלמי פאה פ"א ה"א
- טו. רמב"ם הלכות איסורי מזבח פ"ז ה"י-יא
- טז. שרע ירד סימן רמ"ח ס"ח
- יז. בית יוסף או"ח סימן תרנ"ו
- יח. השגות הראב"ד על הרה"ה סוכה יא.
- יט. ריטב"א שם
- כ. מנחות מא: תורה אין
- כא. מאירי שבת קלג:
- כב. ביאור הגר"א שרע או"ח סימן תרנ"ו